

**ALÁZAT ÉS ELHIVATOTTSÁG: TÓTH MARGIT
NÉPZENEKUTATÓI ÉLETÚTJA – SZÜLETÉSÉNEK 101.
ÉVFORDULÓJÁN**

Zoom konferencia 2021. június 10. (Margit napon)

Tóth Margitot, a mások mellett, másokért csendben, örömmel dolgozó népzenekutatót csak idős korában ismerte meg a szélesebb zenei szakma. A nagyközönség azt követően olvashatott tevékenységéről, hogy 75 éves korában kitüntették a Magyar Köztársaság Érdemrendjének Kiskeresztjével, 2005-ben pedig megkapta a Zenei Alap és a Magyar Alkotók Országos Egyesületének Nagydíját. A kitüntetéseknek köszönhetően 1996-ban Mikes Éva a *Muzsika* folyóirat számára készített vele riportot¹, 2006-ban pedig Berlász Melinda laudációját közölte ugyanezen lap.² Akik beszélgethettek vele, tapasztalhatták, hogy Tóth Margit kitűnő riportalany: idegenekkel is fesztelenül, könnyed stílusban beszélget, lényegre-törően, kedvesen válaszol, és szívesen mesél. A Lajtha László iránt az ezredforduló után megélénkült figyelemnek köszönhetően Lajtha iránt érdeklődők is eljutottak hozzá és riportokat készítettek vele.³

Egyiptomi útja és a kopt liturgikus énekeket tartalmazó kötet megjelenése előtt – vagyis az 1970-es évekig sokkal többen ismerték – a saját korosztályához közeliek mindenképpen – így ismert volt a népzene- és néprajzkutatók, az általános zenetörténet területén működők, főleg pedig a szorosabban Kodály Zoltán köréhez tartozó muzsikusok közt. Ők tudták, hogy Tóth Margit Lajtha közvetlen zenei asszisztense, annak halálát követően a Néprajzi Múzeum Népzenei Osztályának vezetője, aki Kodály egyik népzene tudós tanítványa, egyben a mester lakásán tartott zenei kamaraéneklések egyik résztvevője. Zeneakadémiai éveire visszaemlékezve Mohayné Katanics Mária írta az *Így láttuk Kodályt* című könyvben: „Mikor híre jött, hogy Kodály nem tanít már a következő évben, egyik bátor barátnőmmel, Tóth Margittal,

¹ Mikes Éva: „Tizenöt év Egyiptomban.” *Muzsika* 1996. 39. 1. 19-21.

² Berlász Melinda: „Tóth Margit a MAOE 2005. évi nagydíjasa.” *Muzsika* 2006. 49. 5. 10-11.

³ Pl. Fehér Anikó: „Lajtha László a népzene kutató és a pedagógus «Annyit kaptunk, hogy egy életre el tudtunk indulni...» Beszélgetés Tóth Margit zenetudóssal.” (IV/2.)
www.parlando.hu.

kunyerálásba kezdtünk, hogy valami módon adjon nekünk lehetőséget a tanár úr a további tanulásra – tőle.... Adjanak egy telefonszámot, ha lesz valamim, majd szólok – mondta Kodály... ezzel az ígérettel új korszaka kezdődött életünknek. Jöttek a telefonok, egyik a másik után. Csatlakozott hozzánk harmadiknak Hegyi Erzsébet, akkor kezdő tanár a Főiskolán. Ott találkoztunk hárman, s rendszerint gyalog mentünk a Köröndre. Néha sűrű egymásutánban kaptuk a hívást, olykor heteken át semmit.... Kodály kézzel írott kottákkal, vagy inkább kottaszeletkével várt bennünket. Hárman három szólamot kaptunk, külön kis, két-három sorra felszeletelt kottapapíron. Háromszólamú „blattoló” mutatványainkat Kodály figyelte, s valami elképesztő türelemmel, szeretettel korrigált bennünket.... – emlékezett vissza Katanics Mária a még Emma asszony életében elkezdődött éneklésekre.⁴

Kodály mindig lapról énekeltette az általa írt, később *Tricinia. 28 háromszólamú énekgyakorlat* címmel megjelent szolfézsgyakorlatokat. Folytatva tovább Katanics Mária visszaemlékezését: „Egy ízben mégiscsak azzal a hírrel keresett meg Tóth Margit, hogy Kodály előre elküldte a kottákat, és kéri, hogy a kitűzött időre tanuljuk meg...” Mint megtudjuk, e darabbal Kodály Emma asszonyt lepte meg házassági évfordulójukon. „Ezek az éneklős délutánok kitágultak, megnövekedtek a későbbi években; sokan voltunk, rendszeresen jártunk Kodályékhoz szombat délutánonként. Sárika volt a háziasszony, okosan tervezte meg az énekelnivalókat, s gondosan vigyázta urának nyugalma, aki a belső szobában, félig nyitott ajtó mögött dolgozott. Néha kijött közénk, tréfálkozni, bele-belenézni a Monteverdi-, Gesualdo- vagy Palestrina-művekbe.” – emlékezett Katanics Mária.

Nézzük Tóth Margit előtanulmányait!

Tóth Margit 1920. június 20-án született Budapesten. A Nemzeti Zenedében kezdett zongorát tanulni, majd Faragó Györgynél, a Dohnányi Ernőnél zongora szakon, Siklós Albertnél zeneszerzés szakon végzett, Dohnányi és a kortársak által már igen fiatalon különlegesen nagy tehetségként emlegetett, mindössze 31 évet élt fiatal zongoraművész-tanárnál folytatta a Zeneakadémián. Faragó Györgyről Tóth Margit is mindig a legnagyobb elismerés és hála hangján beszélt, mestere tanítási módszerét is méltatva, mely a közös, egymás előtt

⁴ Bónis Ferenc (szerk.) *Így láttuk Kodályt 88 emlékezés*. Budapest: Balassi Kiadó, Kodály Zoltán Emlékmúzeum és Archivum. M. Katanics Mária emlékezése: 465-471., az idézetek a 466-469. oldalról valók.

játszás szempontjából sokban hasonló lehetett Bartók Béla zongoratanítási módszeréhez, mely ma már jól ismert gyakorlat más hangszerek tanítása esetében is.

A háborús időszak, valamint tanárának 1944-ben bekövetkezett halála után Margit késztetést érzett elmenekülni a felfordult világ elől egy tisztább lelkeségű világba. Három év zeneakadémiai zongoratanulás után megérintette egy hívás, és 1945-ben apáca lett a ciszterciek női rendjében. Többször mesélte, mennyire kétségbe volt esve ettől édesanyja, aki minden bizonnyal szép zongoraművészi karriert kívánt fiatal, tehetséges huszonéves lányának. A szerzetesrendek 1950-ben történt betiltását követően Tóth Margit visszatért zenei tanulmányaihoz, de már nem a zongorához. „1951-ben kerültem be újra a Zeneakadémiára. Először karvezetésre, aztán később zenetudományi szakra. Felvételinél Járdányi Pál diktált. Felvettek, mert hibátlanul írtam le a legnehezebb fordulatokat is Bartók hatodik vonósnégyeséből. Ez tényleg az Úristennek nagy ajándéka volt.” – mesélte Tóth Margit Mohay Tamásnak a vele készített interjúbán, mely 2002-ben jelent meg.⁵ A zenetudományi szakon 1956-ban szerezte meg diplomáját. Közben már 1951-től Lajtha László és az akkor még a Néprajzi Múzeumban működő Rajeczky Benjamin munkatársaként dolgozott a Néprajzi Múzeum Zenei Osztályán.

A zenetudományi szak történetében főleg pedig a népzene kutatás történetében nevezetes ez az öt év, mert Kodálynak köszönhetően ez volt az első és évtizedekig az egyetlen olyan évfolyam, ahol az általános muzikológus képzés mellett etnomuzikológus képzés is folyt. Ebből az évfolyamból kerültek ki a következő népzene kutatók: Hajdú András, Olsvai Imre, Sárosi Bálint, Tóth Margit és Vikár László. A Bónis Ferenc által szerkesztett *Így láttuk Kodályt* Bónis által írt részében az 554. oldalon egy fényképet is láthatunk az egyik szolfézsóráról, ahol Kodály mellett Tóth Margit ül a zongoránál. Tóth Margitnak abszolút hallása volt, eleinte nem szívesen szolmizált, de a Kodály iránti tiszteletből és a közös órai gyakorlatok miatt megtanult szolmizálni.

Tóth Margit Mohay Tamás szakmai kérdéseire válaszolva sokat elmondott a Lajtha melletti munkákról. Mohay egyik kérdése ez volt: „Margit itt a

⁵ Mohay Tamás: „A kopt egyházi zene hosszú története (Mohay Tamás interjúja Tóth Margittal).” *Tabula* (Szerk. Fejős Zoltán) 5. 2. 223-240.

csoportban zeneakadémiai zenetudományi végzettséggel a gyűjtést és lejegyzést végezte?”

Margit válasza: 1960. januártól „Amikor Béni bácsi elment az Akadémiára,⁶ akkor én lettem a Tanár úr [Lajtha] helyettese. Minden, amit mi ott a csoportban dolgoztunk, gyűjtöttünk, arról Kodály pontosan tudott közvetlenül Lajthától és később tőlem....”⁷ Lajtha halála után „Kodállal minden alkalommal megbeszéltem, hogy hova megyünk, mit csinálunk, ő mindenről tudott.”⁸

A Lajtha-csoport iránt érdeklődő ma már több szakirodalmi forrásból tájékozódhat, többek közt az Erdélyi Zsuzsanna által az 1960-1963-as gyűjtőutak közben Lajtha Lászlóval kapcsolatos naplójegyzeteiből is. Erdélyi Zsuzsanna *A kockás füzet* címmel megjelent naplóhoz évtizedekkel később illesztett *Visszatekintés* fejezetben leírta, hogy őt magát 1953 elején vette be Lajtha a csoportba textológusnak. Mint Lajthát idézte: „«A zenei asszisztens Tóth Margit lesz. Háromtagú a szűk stáb.» Így lettünk Margittal később az úgynevezett Lajtha-girlök.” Nem hallgatta el azt sem, hogy Margittal nagyon különböző alkatok voltak. „Én megszállott, fáradtságot nem ismerő, vadászösztönű szimatlény. Margit nyugodt, megfontolt, ráérős, kényelmes. Laci bácsi gyakran mondogatta nekem: «Kislányom magukat össze kellene gyúrni. Magából levenni, Margithoz hozzátenni»... Mi persze ketten Margittal jól kijöttünk.” Lajtha, azaz, ahogy ők ketten emlegették, Laci bácsi kirobbanásairól is írt: „Margit ilyenkor apácai fegyelemmel ült, egyenes derékkal. Az orra kihegyesedett, s merően nézett maga elé. Ezzel hatástalanította Laci bácsit, akiben a rendszer és sorsa foglyaként időről időre fölgyülemlett a lélekmélyi bányalég...”⁹ Más-más természetüket és a köztük attól függetlenül meglévő jóbaráti viszonyt később én is megtapasztaltam a Néprajzi Múzeumban. Ujfalussy József, aki szintén jó barátságban volt Tóth Margittal, minisztériumi működését felelevenítve Berlász Melindának mesélt a Lajtha csoportban folyó munkákról, a Sopron megyei gyűjtésekről, amely, mint mondta: „Bizony kemény munka volt, hiszen kemény télben, sárban, fagyban dolgoztak a terepen,

⁶ Lásd Tari Lujza: „Rajeczky Benjamin, a népzene tudós.” *Magyar Zene* 2001. 39. 3. 235-260., ide 252.

⁷ In Mohay i.m. 2002. 237.

⁸ In Mohay i.m. 2002. 238.

⁹ Erdélyi Zsuzsanna: *A kockás füzet*. Úttalan utakon Lajtha Lászlóval. Budapest: Hagyományok Háza 2010. Az idézetek a 97. és a 103. oldalról valók.

magnetofonnal. Én is elkísértem őket egy alkalommal a gyűjtőútjukra, hogy lássam, mi történik, miről van szó.”¹⁰

Tóth Margit Lajtha 1963-ban bekövetkezett halála után a korábbiaknál is erősebben el volt foglalva, s közben már 1958 óta folytak a Szabolcsi Bence-Tóth Aladár-féle Zenei Lexikon aktualizált kiadásának szerkesztési munkái is, Bartha Dénes főszerkesztői, Margit szerkesztői munkájával.¹¹ Az impozáns három kötet 1965-ben jelent meg, s gondolhatjuk, mennyi munkája volt Tóth Margitnak a szerkesztéssel, főleg közvetlenül a kiadás előtt. Bartha Dénes, a zeneakadémián sokunk tisztelt zenetörténet tanára ugyanis két neves amerikai egyetemen való tanításra kapott felkérést, és 1964-ben több, mint fél évig Amerikában tanított. Az USA és Magyarország közti korabeli kommunikációs lehetőségek még messze nem tették lehetővé a szerkesztők közti gyors információcserét. Margit később sokszor emlegette nekem, milyen nehéz időszaka volt ez, amikor a múzeumi ügyek, gyűjtések közben és mellett Bartha Dénes távolléte alatt sok mindenről egyedül kellett döntenie. Bartha Dénessel és családjával egyébként később is meleg baráti kapcsolatban állt. Számos munkája mellett 1964-ben Tóth Margit is részt vett az International Folk Music Council Budapesten megrendezett konferenciáján.¹²

Ne feledjük, hogy bár Tóth Margit ízig-vérig népzene kutatóvá lett, a zenetudomány szélesebb területein is elsőrangú tudással fölvértezve működött ezekben az években. Többek közt Farkas Ferenc műveinek jegyzékét állította össze Ujfalussy József könyvéhez, mely 1969-ben jelent meg. Lexikonicikkei jelentek a *New German Music Encyclopaedia* Lipcsében 1960-ban kiadott kötetében. A *Musik in Geschichte und Gegenwart* (MGG) zenei lexikon első kiadásának 1974-es köteteiben szintén találkozhatunk a nevével. Lejegyzései is megjelentek magyar kiadványokban, pl. Erdélyi Zsuzsanna *Hegyet hágék, lőtőt lépék ...* kötete néhány dallamának ő az egyik lejegyzője.

¹⁰ Berlász Melinda, Grabócz Márta (szerk.): *Csütörtöki beszélgetések Ujfalussy Józseffel. Pályakép kortársakkal. Tanulmánykötet Ujfaussy József emlékére.* Tanulmányok, emlékirások, hommage-ok. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, L'Harmattan Kiadó, 2013. 65-134., az idézet a 107. oldalról való.

¹¹ A Zenei Lexikon három kötete 1965-ben jelent meg a Zeneműkiadónál.

¹² Nevét a testület lapja így jelzi a résztvevők közt: „Toth, M. (Musée d’Ethnographie, Budapest). In *IFMC Bulletin* October 1964. 7.

A számára nagyon sűrű, de eredményes 1960-as években segédkezett a Néprajzi Múzeum 1966-os hangszerkiállításának létrehozásában, miközben rendszeresen járt gyűjteni, többek közt Sárosi Bálinttal, Pesovár Ernővel, Sztanó Pállal. (1. kép)

1969-ben Felsőiskázon még sikerült filmre rögzíteni egy regölést felnőtt férfiakkal, mely megtalálható a Magyar Népzenei Antológia DVD kiadvány Dunántúlt bemutató egységében. Tóth Margit gyűjtőtársai Martin György, Pesovár Ernő és Sztanó Pál voltak.¹³

1. kép: Egy kereplőt forgató férfi, mögötte a gyűjtő, Tóth Margit.
(Néprajzi Múzeum Fotótár F228899)

1972-ben Sztanó Pállal hanglemezt szerkesztett a múzeumi fonográffelvételekből, mely rövid magyar és angol nyelvű tájékoztatóval került kiadásra. *A Néprajzi Múzeum Népzenei Gyűjteménye I.* címmel. Az egyetlen magyar népzenei tanulmánya a Zenetudományi Tanulmányok 1969-es kötetében jelent meg *Egy népi énekes dallamainak változása Bartók óta* címmel.¹⁴ E gazdag, munkával teli időszakban 1965-ben Lipcsében járt egy konferencián. Szállásadójának küldött, *Messestadt Leipzig* feliratú, hozzám került képeslapján a következőt írta 1965. III. 22-i keltezéssel:

¹³ *Magyar Népzenei Antológia*. DVD digitális összkiadás. (Szerk. Richter Pál). MTA BTK, Folk Európa Kiadó, 2010. (A dunántúli anyag szerkesztője Olsvai Imre).

¹⁴ Tóth Margit: „Egy népi énekes dallamainak változása Bartók óta.” In *Magyar zenetörténeti tanulmányok* (Szerk. Bónis Ferenc), Budapest: Zeneműkiadó, 1969. 377-390.

Drága Ilma Néni,

csak most tudtam levelezőlapot venni, az első dolgom, hogy megírjam: jól vagyok s remélem Te is! Igen hosszú volt az út, s mikor megérkeztem, nem találkoztam azzal a kollégával, aki várt az állomáson – de azért a szállásomat megjelentem. Az előadás vas. d.e. ½ 11-kor volt, jelek szerint szépen sikerült, mert sok tapsot és gratulációt kaptam. Most már csak a várost és a múzeumokat nézem megkönnyebbülten. Igen sokat gondolok Rád, szeretném, ha itt lehetnél, amikor valami szépet látok – de majd sokat mesélek, jó? Itt nagyon kedvesek, törődnek velem. Szállásom jó meleg – ma pl. havazott... – s így nem fázom. Öllelek vasárnapig, sok-sok puszival Margitod

Nem sikerült kinyomoznom milyen eseményen vett részt Tóth Margit, arról viszont bőven találtam híreket, hogy Lipcse várossá nyilvánításának 800. évfordulója alkalmából számos eseményt rendeztek, továbbá márciusban az egész Szászországban extrém hideg lett és Lipcsében rengeteg hó esett.

Ugyanez az évtized jelenti az első egyiptomi utakat, a kopt kutatások kezdetét, melynek eredményeként az első két idegennyelvű tanulmányt Borsai Ilonával készítette. Sokéves önálló kopt kutatásának gyümölcse 1988-ra lett kész, de csak 1998-ban jelent meg Kairóban.¹⁵ A könyv kiadása után Tóth Margit angol nyelvű életrajzát az Library of Congress az interneten közzétette, ahol Ragheb Moftahkal közös fényképet is láthatunk róla.¹⁶ A kopt kutatásokkal kapcsolatban részletesen olvashatunk Mohay Tamás Tóth Margittal készített interjújában. Egy külföldi tanulmány pedig, mely a szájhagyományos kopt liturgikus énekek nyugati lejegyzéssel történő megörökítésének lehetőségét vizsgálja, részletesen foglalkozik Borsai Ilona és főleg Tóth Margit lejegyzési módszerével.¹⁷

¹⁵ *The Coptic Orthodox liturgy of St. Basil: with complete musical transcription. Coptic Orthodox Patriarchate.* Compiled by Ragheb Moftah, music transcription by Margit Tóth, text edited by Martha Roy. Cairo: American University in Cairo Press, 1998.

¹⁶ <https://www.loc.gov/item/ihas.200155652/>

¹⁷ Mena Mark Hanna: „How early can you go? Coptic Chant in Western transcription.” In *Journal of the International Society for Orthodox Church Music* (Ed. Ivan Moody, Maria Takala-Roszczenko) Vol. 3. Section II: Conference Papers, pp. 138–150.; Tóth Margit lejegyzési módszeréről 146.148. <https://journal.fi/jisocm>.

Magam először egy szócikket írtam róla a *Magyar Nagylexikon* XVII. kötete számára.¹⁸ 85. születésnapján a *Magyar Rádió Hagyományra hangolva* című adásában köszöntöttem, mely 2005. június 13-án hangzott el. 2009. december 10-én temetésén elhangzott búcsúztatóm 2010-ben megjelent a Néprajzi Hírekben.¹⁹ Nem a 2000-es években ismertem azonban meg. Sőt még csak nem is 1973-ban, amikor az akkor még IFMC (ma IFMC International Council for Traditional Music) nevű szervezet Erich Stockmann által vezetett hangszerkutatói munkacsoportja Balatonalmádiban tartotta 4. konferenciáját az MTA Népzene kutató Csoportjának meghívására. Szervezője Sárosi Bálint volt, fiatal kollégájaként pedig én voltam a segítőtársa. A konferencián előadás nélkül Margit is részt vett, aki nemcsak szellemes társalkodó volt több nyelven, de sok információval is szolgált Lajtha hangszeres kutatásairól, a múzeum magyar és idegen hangszereiről, az éppen zajló hangszeres gyűjtésekről, az anyag feldolgozásáról. A konferencián férjem, Miháلتz Gábor többek közt azt a pillanatot örökítette meg, amikor a kirándulásként beiktatott balatoni borkóstolóra bandukoltunk a kissé hűvös időben, útközben jót beszélgetve a hangszerkutató nagy öregjével, a svéd Ernst Emsheimerrel, aki azokban az években a stockholmi Musikhistoriska Museum vezetője és a *Studia instrumentorum musicae popularis* sorozat egyik szerkesztője volt. (2. kép) 1977-ben Donovalyban (akkor Csehszlovákia) voltunk együtt egy konferencián, melyről Sárosi Bálint írt beszámolót. „Magyarországot ez évben a Néprajzi Múzeum részéről Tóth Margit, a Zenei Osztály vezetője, a Zenetudományi Intézet részéről M. Tari Lujza és e sorok írója képviselte.”²⁰ (3. kép.)

¹⁸ Budapest: Magyar Nagylexikon Kiadó, 2003.

¹⁹ Tari Lujza: „Búcsú Tóth Margittól” *Néprajzi Hírek* (Szerk. Hála József) Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, 2010. 2. 82-85.

²⁰ Sárosi Bálint: „A pásztorok zene- és tánc kultúrája a Kárpátokban és a Balkánon.” *Ethnographia* 1977. 88. 1. 158-159.

2. kép: Tari Lujza, Ernst Emsheimer, Tóth Margit
(Fotó Miháltz Gábor)

3. kép: balról jobbra egy szlovák kutató, Alica Elscheková, Erich Stokmann, Tari Lujza, Wolfgang Suppan, Tóth Margit, Sárosi Bálint.
(Fotó: Oskar Elschek)

Tóth Margit 2009. november 15-én bekövetkezett halála után Erdélyi Zsuzsa fölhívott és kérte, hogy búcsúztassam el a szakma nevében. Először elhárítottam, mondván, nem vagyok rá alkalmas, biztos el fogom magamat sírni. „De hát a korosztályára már nem számíthatunk, a fiatalabbak közül pedig Te ismerted legjobban!” – mondta, és ezzel meggyőzött. Búcsúbeszédemben elmondtam megismerkedésünk történetét, mely pontosan 53 évvel ezelőtt, 1968. június 10-én, Margit napon történt, ami akkor hétfőre esett. Első éves

zeneakadémistaként ismertem meg, még jóval a népzenei mozgalom előtt. A Margittal igen jó barátságban lévő Rajeczky tanár úr küldött ki hozzá a Néprajzi Múzeumba, a Könyves Kálmán körútra. Neki külföldi konferenciára kellett utaznia, s névnapi köszöntését kellett tolmácsolnom egy doboz bonbon kíséretében. A végtelenül figyelmes Rajeczky sosem feledkezett el barátai névnapjáról. Elmondtam, ki, mivel küldött, pásztóiként mi a kapcsolatom a Rajeczky családdal, Béni bácsival, mit tanulok a Zeneakadémián, s hogy Budapestre kerülve egyik első dolgom volt, megnézni a múzeumban előbb a magyar, majd a nemzetközi hangszereket bemutató kiállítást. Beszámoltam arról, hogy már a népzene gyűjtésbe is belekóstoltam, s hogy a népzenei kiadványok közül épp Domokos Pál Péter és Rajeczky moldvai csángó népdalkiadványát olvasgatom. Már elindultam, mikor utánam szólt és megkérdezte, nem lenne-e kedvem segédkezni mellette az osztály munkájában.²¹ A következő héttől mikor csak tehettem, késő estig kint voltam a múzeumban és csináltam, amit rám bízott. Az ő szárnyai alatt tanulhattam bele a zenei muzeológiába, segédkeztem a támlapanyag készítésében, más népek hangszereinek katalogizálásában, s közben sok kitűnő néprajz- és népzene kutatót ismerhettem meg az akkori jelenből és a múltból is, mert Vikár Béla, Bartók, Kodály és Lajtha, a Margit és Erdélyi Zsuzsa által gyakran emlegetett „Laci bácsi” az osztályán élő valóságként voltak jelen. Ingyen dolgoztam, és a munka eredményét látva a tanév végén a nyári szünetre kis fizetséggel járó lejegyezni valót kaptam Lajtha még lejegyzetlen Udvarhely megyei és dunántúli fonográffelvételeiből.²² Hogy mindjárt a kevésbé jól hallható fonográffelvételeket bízta rám, azt annak is köszönhettem, hogy egy alkalommal Sárosi Bálint megmutott nekem egy gyors tempójú gyimesi *Sebes magyaros*-t saját lejegyzésében, kérve, szóljak, ha hibát találok benne. Még

²¹ Szeretnék itt egy félreértést tisztázni. Tóth Margittal való megismerkedésemnek ez a hiteles története, az pedig a folklór, vagy a legendárium körébe tartozik, hogy engem Rajeczky ajánlott volna munkatársnak, ahogy olvashatjuk Pálóczy Krisztina egyik munkájában: „Rajeczky Benjamin ajánlatára az 1960-as évek végén a csoportban dolgozott Tari Lujza főiskolai hallgató is.” In „A Lajtha-csoport és a Néprajzi Múzeum Népzene Osztályának fénykora.” *Ethnographia* 2013. 124. 4. 545-562. (idézet: 556). Mivel ez a jelen konferencián is elhangzott, hozzászólásomban elmondtam, hogy nem Rajeczky ajánlott Tóth Margitnak, akit sok évvel később megkérdeztem erről, és határozott nemmel felelt. Így gondoltam én is, mert Rajeczky-nak nem volt szokása beajánlani valakit valahová. Elvárta, hogy mindenki saját tehetségénél fogva jusson előre, tanuljon, és ahová jut, ott állja meg a helyét. 1968-ban egy feladatot bízott rám, amit szívesen teljesítettem, Margit pedig a Rajeczkyval való ismeretségem és tanulmányaim alapján beszélgetésünkör úgy gondolta, alkalmas leszek az ingyenes tanuló munkára.

²² Ennek dokumentációját rögzíti Pálóczy tanulmányában a 46-os jegyzetben közölt adat.

messze volt az az idő, hogy a népzeneórákon valamit is tudhattunk volna a hangszeres népzeneről, s egyáltalán hallottunk volna népdalt, melyeket kottából tanultunk. Az életemben először hallott hegedű-gardon páros hegedűsének magasban szárnyaló egyik sűrű tizenhatod menetben lévő hangjára azonnal rámutattam, hogy az nem kétvonalas *f*, hanem *e*. Sárosi hitetlenkedett, s a munkaszobába éppen belépő Margitot kérte, hallgassa meg, milyen hang szól az adott helyen. Mivel Margit nem volt jelen, nem tudta az előzményeket, de rögtön engem igazolt, Sárosi elképedésére és bosszankodására. Ennek valahogy híre ment, s a múzeumban végzett munkámnak köszönhetően harmadéves zeneakadémista koromban Vargyas Lajostól meghívást kaptam a Népzene Kutató Csoportba hangszeres zenei lejegyző munkára, elsősorban Kallós Zoltán hangszeres anyagának lekottázására.

A Könyves Kálmán körüti épületből a Kossuth térre, a volt Kúria, majd Nemzeti Galéria helyére költözés nagyon megviselte. Amikor az új épületben segédkeztem neki a berendezkedésben, bosszankodva mutatta, hogy a hangszerek pakolását nem kellő hozzáértéssel végezték, csomagoláskor más-más helyre rakták egyes tárogatók, klarinétok alkatrészeit, amiket később is csak nehezen lehetett megtalálni. Még rosszabb volt számára, hogy sok régi kollégáját nyugdíjazták ekkor. Elkeserítette, hogy a Kossuth téri épület adott szárnyán szinte mindenkitől elzártan, távol kellett dolgoznia, s az új viszonyok között már nem találta a helyét. Nyugdíjba vonulása után 1979-ben született meg második gyermekem, Sárosi Bálintnak pedig (akinek közben munkatársa lettem) segítségre volt szüksége. Tóth Margitot hívta maga mellé dolgozni, aki így rövid ideig a Zenetudományi Intézetben is működött.

Tóth Margittal kairói tartózkodása alatt is tartottuk a kapcsolatot. Itthoni látogatásaikor sokat találkoztunk, s mivel kairói kint létekor pár évig az Eszék utcai lakásában laktunk, itthoni tartózkodásakor ő a hugáéknál az Üllői úton lakott. (4. kép) Ilyenkor az a furcsa helyzet állt elő, hogy saját lakásában mi láttuk őt vendégül. Emlékezetesek a szerda esti vacsorák után Rajeczky tanár úrral és

4. kép: Szabadban, 1976 nyarán. – Tóth Margit, Miháltz Erzsébet, Miháltzné Tari Lujza
(Fotó Miháltz Gábor)

alkalmanként Alberttel, azaz a szintén ciszterci szerzetes Bárdos Kornéllal való beszélgetések, amikor a múzeumi évek, Lajtha és sok más téma szóba került. Egy ilyen szerda este helyett csütörtökre esett Béni bácsi jövedele, melyről levelezőlapon értesített: „Kedves Lujzi és Gábor! Ketten itthon [Pásztón] primicia van, ha megfelel, csütörtökön este nézek be. Szólj Margitnak. Mindnyátokat csókol Béni b.” (5. kép)

5.kép: Rajeczky Benjamin képeslapja

Margit ilyen alkalmakkor gyakran fordult lejegyzési kérdésekkel az ugyancsak kiváló dallamlejegyző Rajeczky Benjaminhoz, aki hasznos tanácsokat adott neki, egyben szélesítette ismereteit az ókor és általában a kelet zenekultúrájával kapcsolatban. Rajeczkyval tartó emberi és szakmai kapcsolata miatt hívtam meg őt előadást tartani a Rajeczky Benjamin születésének 105. évfordulóján Pásztón 2006-ban tartott, általam szervezett konferenciára. (6. és 7. kép)

6. kép: Tari Lujza, Tóth Margit, Sisák Imre (akkori) polgármester.

7. kép: Tóth Margit ugyanott
(Fotó: Miháltz Gábor)

Volt, hogy együtt zsűriztünk népdalversenyen a Budai Szent Imre Gimnáziumban, ahol Rajeczky legendás tanár volt 1926-tól 1945-ig. 2005-ben meghívtam őt *A Nemzeti Zenede* című könyv bemutatójára is, amire sokak örömeire szívesen eljött. (8. és 9. kép)

8. kép: A Nemzeti Zenede c. kötet²³ bemutatója: LFZE Semmelweis u. Lajtha terem. A színpadon: Forrai Zsuzsa, Both Lehel az intézmény képviselőiben, valamint a szerkesztők: Sz. Farkas Márta és Tari Lujza és a kötet szerzői: Solymosi Tari Emőke, Papp Mónika, Gulyásné Somogyi Klára

9. kép: a közönség – Tóth Margit a 3 sorban a kép jobb oldalán
(Fotó Miháltz Gábor)

Tóth Margit tudományos életművét két nagy fejezetre oszthatjuk. Első részét a magyar népzene kutatás, második részét a kopt kutatás jelenti. Nevét

²³ Tari Lujza, Sz. Farkas Márta (szerk.) *A Nemzeti Zenede*. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Budapesti Tanárképző Intézete, 2005.

három magyar lexikon örökítette meg szűkszavúan: az által is szerkesztett lexikon 3. kötete, a Brockhaus Riemann Zenei Lexikon és a Magyar Néprajzi Lexikon – az utóbbi kettő már a kopt kutatásokat is feltünteti. Kiadott munkáira e lexikonokban kevés hivatkozást találunk. Népzene tudományi munkája értékét ugyanis nem hátrahagyott műveinek sokasága adja. Alázattal, a nagy kutatók iránti tisztelettel, közvetlen kollégái iránt elismeréssel, nagy elhivatottsággal szolgálta a népzene ügyét, melynek fontossági sorrendjét nála nem az írás, hanem az ő idejében még sürgősen végzendő gyűjtés, a gyűjtött anyag archiválása, dokumentálása és a mások számára használhatóvá tétele jelentette. A múzeumi népzenei csoport feladatait az ő működése alatt határozta meg egy több intézményből összehívott szakbizottság.²⁴ A Zenei Osztály feladatainak részét képezte munkakópiák készítése a hangfelvételekről, mely természetesen Tóth Margit akaratával is egyezett. Egyrészt fontosnak tartotta az állagmegőrzést, másrészt a népzene kutatást és annak feladatait elődeihez hasonlóan egyben, és nem külön a múzeumra és az akadémiai intézetre szétosztva látta. A kópiákat, mint már az 1968-as határozat előtti korábbi években, a Népzene kutató Csoport kiváló hangmérnökével, Sztanó Pállal készítette. Ezek tették lehetővé az akadémiai Népzene kutató Csoport és az utódintézményében dolgozó népzene kutatók számára többek közt a legkorábbi fonográf felvételek hangzó formában való megismerését és felhasználását.

Gyűjtései tematikája a legváltozatosabb: a népszokások archaikus elemei éppúgy érdekelték, mint az újabb kori népelemek, gyűjtött zajkeltő eszközöket és funkcióban rögzítette kisvárosi étteremben muzsikáló cigánybanda játékát, mert összességében a zenének a nép életében betöltött szerepe megismerését és a gyűjtéseken keresztüli megismertetését tekintette fontosnak. Tágabb zenei érdeklődése is megmaradt, s pianínója sem csak a lakása díszé volt. Naprakészen ismerte a legkiválóbb hazai és külföldi klasszikus zenei előadókat, az 1970-es évek elején vendégeinek pedig lelkesen játszotta le magnetofonról Szőke Péter madárhang-felvételeit.

Azt, hogy kiváló lejegyző, saját tapasztalatból is mindig igyekeztem az LFZE hallgatói tudomására hozni, különösen a Népzenei Tanszéken a lejegyzés tárgy tanítása során.

²⁴ Pávai István: „A Néprajzi Múzeum Népzenei Gyűjteménye.” In *A Néprajzi Múzeum Gyűjteményei* (főszerk.: Fejős Zoltán). Budapest: Néprajzi Múzeum 2000. 813-851., ide 813. Tóth Margitról: 822-824.

Előadásom óhatatlanul tartalmaz személyes emlékeket, s ily módon egyben „oral history.” A hitében szilárd, elveiben következetes, nagyokat kacagni, ha kellett hallgatni tudó, mindenkit segítő Tóth Margit azon kivételes személyiségek közé tartozott, akit mindenki szeretett. Hálás vagyok a sorsnak, hogy emberként és segítő jó barátként közelről ismerhettem!

[*Tari Lujza | Oktatók | Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
BTK ZTI - Tari Lujza - Zenetudományi Intézet](#)